

Kricskovics Antal hetvenöt éves

„Tudom, szeretett Bácskád
közepette, jöttél e világra,
zsíros barázdáiból,
s édesanyád emlőjéből
bunyevácságod éltető világa.”

(Részlet „A kőlónak sohasem vége...)

– Kricskovics Antalnak,
60. születésnapja alkalmából”
című versből.

A szerző és fordító: Dékity Márk.)

– Előttünk prospektusok, fotók, kritikák és számos újságban megjelent egyéb írás. Honnan és hogyan indult el ez a gazdag életpálya?

– A bácskai Gara nevezetű falu „Putno” falurészében születtem, a nagymama és nagypapa házában. Első osztályos koromig a határban élő – német származású – Turi Tamás tanyasi gazdánál laktam, ahol szüleim – édesapám: Kricskovics Gergely és édesanyám: Zomorcsévity Márta, béreskedtek. Természetszerűen – amint én is – úgy a bunyevác anyanyelvüket, mint a magyart és a helyi sváb dialektust is beszéltek. Felnőtt fejjel látom csak igazán, hogy gyermekként mi mindent kaptam én ettől a tanyavilágtól. Az ég határtalan kékségét és a korlátlan szabadságot. A szegénységet, amelyben éltünk, valójában nem érzékeltem. Megvolt a mindennapi kenyérünk, tejünk, ruhánk, s a természet színpompás gyönyörűsége, szüleim felbecsülhetetlen szeretete és lelki gazdagsága vett körül. Az élő folklórral Penczékenél találkoztam. A német származású gazda szerette és tisztelte a szorgalmas bunyevácokat. Náluk jöttek össze a felnőttek. Édesanyám szoknyáját szorongatva szemléltem a kuglizó férfiakat és a csendesen táncolgotó asszonyokat. Zenei kíséret nem volt, csak ünnepkor vagy búcsú idején. Persze, akadt egy-egy tamburica is. A ház, amelyben születtem, még ma is létezik. A római katolikus iskola harmadik és negyedik osztályát az apácáknál jártam ki. Azokat a gyerekeket, akiket a tanítók képességüknél fogva ügyesebbnek találtak, megtanították ministrálni. Jómagam is ezek közé tartoztam. A falu akkori társadalmi életét – a bunyevácok lehettek olyan ezerötszáz – a három bunyevác kocsmá meglétéből is meglehetett ítélni. Ebben a közegben – a vallási nevelés mellett – megtanultam a bunyevác dalokat, s az idősebbeket nézegetve, a táncokat is. Még ma is emlékszem Mrica néni arcára – hercegszántói soká asszony volt – és tamburakíséret mellett csodálatosan tudott énekelni. Nos, ilyen volt a kezdet, az indulás, amely nagy hatással volt az egész életpályámra.

Kricskovics Antal eddigi életútján számos elismerésben és kitüntetésben részesült. 1971-ben a Munka Érdemrend bronz fokozatával, 1976-ban Erkel Ferenc-díjjal, 1979-ben a Munka Érdemrend ezüst fokozatával, 1984-ben SZOT-díjjal, 1989-ben Érdemes Művész kitüntetettő címmel, 1995-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend Kiskeresztjével tüntették ki. 2004. december 18-án, a Kisebbségek Napja alkalmával a miniszterelnöktől átvehette a Kisebbségekért Díjat is.

– Művészi tevékenységéről, főképpen a néptánc-koreográfiáiról sokat hallott a szélesebb nyilvánosság. Úgy tartják, hogy a modern tánctechnika legeredetibb megoldásait alkalmazó bibliai feldolgozói kevésbé ismertek. . .

– Az úgynevezett bibliai témáim a templomból és a hitből nőttek ki. Éveken keresztül voltam ministráns. Az apácák, a papok és a katekizmus világa számomra különleges környezet volt: rejtelmekkel teli, bámulatos, misztikus világ. Számomra a liturgia – akár a későbbi budapesti színházi előadások, operettek – valószínű dramaturgiai történetet jelentettek. A bunyevác dallam- és táncvilág szépségeit a vallásos zene hangsorai gazdagították. Lelki szemem előtt még ma is látom a Jézus és Mária lenyűgöző alakját a hatalmas garai templomban. Apró gyermekként szinte elvesztem ebben az ünnepélyes, fenséges, misztikumokkal teli falusi templomban, ahol valamilyen különleges nyelven zajlott a liturgia, én pedig csöppnyi ministránsként, „eljátszottam” a rám szabott szerepet.

– A színházon kívül mire emlékszik az első fővárosi benyomásai közül?

– Budapest abban az időben elsősorban a méreteivel, a kulturális élet gazdagságával, a művelődési lehetőségek sokaságával ragadott magához. A bácskai, bajai diáksághoz szokott emberként úgy éreztem, mintha az egész város rám zúdult volna. Életem és alkotómunkám szempontjából olyan jelentős személyekkel találkozhattam, mint például. Rábai Miklós koreográfussal, a SZOT-együttesben Molnár István táncművésszel, Solymosi Ottó balettművésszel és még sok más néptánc-szakemberrel. A művészi munka, a művészi élet sokszínűségét és gazdag formavilágát ismertem meg.

Belecsöppentem az opera, a balett, a zene, a színpad, a kosztümök és színházi kulisszák számomra addig ismeretlen és tarka világába. Megvallom, ekkor még nem gondoltam arra, hogy a táncművészettel komolyabban foglalkozzam.

– *Hogyan kezdődött a kapcsolata a néptáncsal?*

– Amikor testnevelési főiskolás voltam, felkerestem a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetségének főtitkárát, a Zala megyei Fityeház szülöttjét, Matécz Jánost és segítségét kértem a folklór-gyűjtéshez. 1955-ben ismerkedtem meg Vujicsics Tihamér zeneszerzővel is. Vele együtt róttuk falvainkat, gyűjtöttük a folklóranyagokat. Tihamér a népdalok szövegeit és dallamát jegyezte le, jómagam pedig a táncokat, még pedig úgy, ahogyan azt az egyszerű falusi emberektől láttam, illetve helyben megtanultam az egyes táncmotívumokat. Többnyire a falusi kocsmákban tevékenykedtünk. Tihamér furulyája mindig kéznél volt, s néha-néha helyi tamburás és „gajdás”, dudás is akadt. Ez egy fantasztikus munka volt! A nyugati végektől a keleti határig: Szentpéterfa, Und, Horvátzsidány, Felsőszölnök, Herczegszántó, Katymár, Csávoly, Áta, Mohács, Pomáz, Budakalász, Lórév, Százhalombatta, Battonya...

– *Mint ismeretes, néhány évet eltöltött a mai horvátországi hivatásos Állami „Lado” Táncegyüttesben. Meséljen ezekről az időkről!*

– A „Lado”-val a budapesti Horvát-Szerb Általános Iskola és Gimnázium testnevelő tanáraként 1956-ban találkoztam. Magyarországi turnéjuk során tolmácsként működtem közre. Két évvel később – már a táncegyüttes tagjaként – újabb állomást jelentett az együttes úgy a táncosi, mint a koreográfusi pályafutásomban. Alkalmam adódott ugyanis megismerkedni a szomszédos jugoszláv népek és nemzetiségek folklórkincsével. Ekkor már tudatosan, kamerával vettem fel és gyűjtöttem a táncanyagot. Sőt, koreográfiákat is készítettem.

„Nagyon-nagyon régen, 1957-ben, Zágrábbbán váratlanul egy új folklorista – így hívták Zágrábbbán a néptáncosokat – jelent meg, és azonnal felkavarta az addigi békés vizeket. Átviharzott minden ismertebb zágrábi néptánc-együttesen, kezdve az amatőröktől egészen a „Lado”-ig. Volt szerencsém megismerni őt és együtt dolgozni vele a Joža Vlahović Művészeti Együttesben. Emlékezetem szerint éppen itt tapadt rá a Pista becenév. A zágrábi folklórkörökben a mai napig így ismerik őt. Kricskovics Antal Zágrábbbán nemcsak táncsal foglalkozott, hanem megpróbálkozott a koreográfálással is. A „Lado”-ban legalább négy munkáját jegyzik. Most e sorok papírra vetésének évében, 1977-ben, itt Zágrábbbán mi mindannyian elevenen és nagy örömmel, tisztelettel és büszkeséggel emlékszünk a mi Pistánkra”. Így emlékezett meg a művészről, Stjepan Sremac, néprajz- és néptánc-kutató, a „Lado” Együttes igazgatója.

– *Mikor érlelődött meg önben az elhatározás, hogy drámai, tematikus műveket kellene létrehoznia?*

– Magyarországra való visszatérésemet követően, 1959-ben, az MDDSZ támogatásával – e sorok írójával együtt – megalakítottam a Központi Délszláv Táncegyüttest, amelynek utódja a Magyarországi Központi Nemzetiségi Táncegyüttes majd, a jelenleg budapesti „Fáklya” Horvát Művészegyüttes lett. Az együttes keretében először egyszerű gyöngyszemeket: sokác, bunye-

vác, szerb táncokat alkottam. A legelsőik közé tartozott természetesen a „Momacsko kóló” (1959.), mely szülőfalum, Gara népi hagyományait hivatott megőrizni és bemutatni. Közben megismerkedem az akkor kibontakozó új irányzattal, a gondolatvilág táncban való megfogalmazásának eszméjével, aminek időszerűségét a társadalmi, szakmai és műsorpolitikai igény is szükségesszerűvé tették. Az első tematikus művem – Filipovity Máté zenekíséretére –, a „Kilencen voltak” címűt, a 1965-ös I. Zalai Kamaratánc Fesztiválra készítettem el. Táncegyüttesünk ezzel a kompozícióval I. Nagydíjas lett. Ezt követték aztán a későbbi nagy táncművek: a „Skopje 63.”, az „Elektra”, az „Antigoné”, az „Oresteia”, a „Jánosik halála”, az „Iphigenia”, a „Pygmalion”. A 70-es években kezdődött nálam az új alkotói korszak: a vallási és bibliai témák korszaka. A már említett tematikus koreográfiák alap gondolata az agresszivitás ellen irányult. Egyfajta lázadás volt mindaz ellen, amit erőszaknak nevezünk. Napjaink világának ez ma is aktuális témája. Az idő multával az ember egyre közelebb kerül a hithez, s egyre jobban vonzzák azok a művészi lehetőségek, amelyeket a Szentírás nyújt. Ennek az új érdeklődésnek első eredménye a „Tékozló fiú” című tánc-koreográfiám volt, majd jöttek az „Ősi elégiák”, a „Carmina Burana”, a „Pólusok”, a „Relációk I., II., III.”, a „Fekete pár”, a „Salve Regina”, a „Jöjj, szép halál”, az „Agnus Dei”, az „Emberek és farkasok”, a „Hegyek éneke”. Ezeket követte a – Vujicsics Tihamér zenéjére komponált – „Makar Csudra”, a „Jób”, az „Eszter imája”, a „Castor és Pollux”, a „Sisyphos”, Az In memoriam”, a „Ráckevei ballada”, a „Dodole (Esővarázslás)”. A „Ruzsicsáló” a pravoszláv húsvéti rítus áhítatát fejezi ki. Zenei ihletőim: Beethoven, Orff, Pergolesi, Kodály, Vujicsics, Theodorakis.

– *Milyen gondolatokkal bírkózik egy csupa vitalitással, élet-erővel bíró, nyughatatlan ember? Mit tesz annak érdekében, hogy változatlanul a figyelem középpontjában maradjon?*

– Belebetegeznék, ha nem alkothatnék. Létezésem értelme az alkotás. Igyekeztem írásban is maradandót hagyni az elkövetkezendő nemzedékeinkre. Az MDDSZ gondozásában és kiadásában ugyanis 1970-ben harminc olyan koreografált népi tánc és azok leírásai kerültek napvilágra, amelyeket a hazai horvát, szerb és szlovén vidékeken gyűjtöttem. „Magyarországi délszláv táncok” – ez volt a címe. 1996-ban „Tanci i jačke” (Magyarországi gradistyei horvátok táncai és dalai) címmel, 1999-ben „A csend relációi – Relacije i tisine” címmel jelent meg kötetem. Mindhárom kiadvány horvát és magyar nyelvű.

Amikor az ember hetvenöt évesen (negyvenöt éven keresztül) állhatatosan munkálkodik és alkot a folklór területén, előbb a műkedvelő, utóbb a hivatásos táncművészet gondjaival-bajaival, a végén már csak arra vágyik, hogy ismét újra „kigombolkozva” érjen vissza oda, ahonnan elindult: a gyökerekhez. Nekem a legnagyobb örömet az jelenti, amikor a fiatalok, gyerekek között lehetek. Az én igazi otthonom, a bunyevác-horvát anyanyelvem és hallatlanul gazdag folklórkincsünk. Nyughatatlanságomat mi sem bizonyítja jobban, mint táncművészeti munkálkodásom legújabb fejezete. A bibliai és mitológiai, a népi és világirodalmi inspiráci-

ókat követően a klasszikus horvát irodalmi hagyományokhoz nyúlva – dr. Lukács István, mint társzerző kezdeményezésére, táncművészeti emléket állítottam a horvát irodalom legnagyobb hatású költőjének, Silvije Strahimir Kranjčevićnek (1865-1908). A „*Lucidum intervalum – Út a világosságba*” című monumentális táncművemmel a horvát modernizmust megalapító költő előtt tisztelegtem. Meg vagyok róla győződve, hogy az emberiség életében léteznek tartós művészeti értékek. Már a hároméves zágrábi tartózkodásom idején is gyűjtöttem a horvát irodalom nagyjairól szóló anyagokat. A „tarsolyomban” még ma is fellelhető az akkori élmények gazdagsága, amely megjelenítésre talál akár már említettekén túl a más római katolikus, zsidó, pravoszláv, muzulmán és buddhista szertartásokat felidéző hagyományos koreográfiáimban, egészen a horvát költő Marko Marulić „*Judita*” című eposzáig. Mindezek kemény kihívások voltak, amelyeket művészi elszántságomban sikerült beteljesíteni. A modernizmus minden művészetnél – az irodalomtól a zenéig – mindig is a „gyökerekből” ered, hogy szükség és törekvés szerint haladjunk tovább a művészeti univerzum felé. A mű egyébként a múlt évi Pécsi Nyári Játékok során került először bemutatásra, s különlegességként hatott. Az általam és koreográfus feleségem, Szilcsanov Mária által vezetett budapesti „Fáklya” Horvát Művészegyüttes s a Pécsi Horvát Színház művészeinek és igazgatójának, Vidákovics Antal közreműködésével, igen nagy sikert aratott.

„Ma már tudjuk, hogy a „Fáklya” akkori otthonában, a Rózsák terén, egy iskolai tornateremben a hetvenes évek elején, Ma-

gyarországon valójában új utakat kereső avantgarde táncszínházi műhely született! Akkor még senki nem tudatosította, legfeljebb néhányan éreztük, amit ma úgy mondanánk: Kricskovics a balkáni folklór és a modern tánctechnika ötvözésével, a mitológiai témák, népballadák, irodalmi művek táncszínpadi megformálásakor elindult és gyökeret eresztett a kortárs néptáncban. S ki tudja, hol tartana-tarthatna ma már, ha fejét nem kellett volna bevernie oly sokszor a magyar kulturális közélet hitetlenkedéssel, értetlenkedéssel, szakmai tájékozatlansággal és félműveltséggel kipárnázott falaiiba...” (Kaán Zsuzsa – Táncművészet, 1999/6.)

– Annyi szépet írtak önről és a művészetéről, művészi hitvallásáról. Hogyan látta, hogyan látja ön, az alkotó?

– Eddigi munkásságom és műveim a folklór és a korszerűség jegyében készültek. Táncdrámáim (például a „Kilencen voltak”, vagy a „Skopje 63.”) korunk lelkiismeretének felrázására, az embertelenség elleni tiltakozásra szolgáltak. A „Ruzsicsáló” és a „Sokác lakodalmas” kompozíciókban néhány hazai horvát és szerb népszokást vittem színpadra. Ezekben a műveimben is eszközként használtam fel a folklórt. Szeretnék a mai ember számára eszmeiségben és kifejezésben is, korszerű műalkotásokat adni. Műveimmel továbbra is arra szeretném buzdítani az embereket, hogy felemeljék szavukat az erőszak, a háborúk ellen. Gondolataimat korszerű táncnyelven próbálok közvetíteni. Ars poetica fundamentuma a mi néptánc-világunk, ám hiszem és vallom, minden nép táncművészete alkalmas arra, hogy korunk eszméit a művészet eszközével szolgálja.

Dékty Márk

Részlet az „Öröm tánca” című koreográfiából